

Lietuvybės Didžiojoje Britanijoje skleidėjas: Kazimiero Barėno fenomenas

Dalia KUIZINIENĖ

Kazimieras Barėnas (Barauskas) priklauso vyriausiajai rašytojų kartai (pagal naująjį kalendorių – K. Barėno gimimo data 1908 sausio 12 d., tačiau pats rašytojas savo gimtadieniu pripažino tik senojo kalendoriaus datą: 1907 gruodžio 30 d.). Rašytojas mirė 2006 m. pavasarį, nugyvenęs ilgą ir garbingą amžių, jo gyvenimas ir veikla yra paženklinanti iškiliais darbais literatūros, spaudos ir knygų leidybos baruose. Jo kūrybinė ir leidybinė veikla susijusi su Didžiosios Britanijos lietuvių gyvenimu, šios bendruomenės labai nuveikta itin daug. Tai buvo žmogus, kuris savo straipsniuose, enciklopediniuose leidiniuose ne tik aprašė Anglijos lietuvių visuomeninę, organizacinę, kultūrinę veiklas, bet ir telkė svetur gyvenančius lietuvius kūrybinei ir leidybos veiklai: savo redaguotuose leidiniuose skelbė Šiaurės ir Pietų Amerikoje gyvenusių lietuvių rašytojų kūrybą.

Barėnas yra baigęs Panevėžio gimnaziją, 1929 m. įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą, Humanitarinių mokslų fakultetą, kurį baigė 1933 metais. Kadangi buvo kilęs iš gausios šeimos, o lėšų pragyvenimui Kaune nuolat trūko, jau pirmame kurse pradėjo dirbti universiteto administracijoje. Universitete K. Barėnas dirbo iki pat jo uždarymo 1943 m. Tarnyba būsimajam rašytojui neleido aktyviau dalyvauti studentiškame ir literatūriniame gyvenime. Savo studentiškus metus rašytojas prisiminė: „Universitete pažinojau B. Brazdžionį, A. Gustaitį ir nemažai kitų, bet į kokius rašytojų sambūrius nebuvau įsijungęs, nes akivaizdžiai nesireiškiau su kokiais nors kūriniais. Su rašytojais dėl to ir bičiuliautis neteko.“[\[1\]](#)

Tačiau dar studijų metais K. Barėnas periodikoje paskelbė pirmuosius savo literatūrinius tekstus: 1930 m. „Kultūros“ žurnale paskelbtas pirmasis K. Barėno apsakymas „Neišbrista dumblynė“, kituose leidiniuose buvo skelbti eilėraščiai ir recenzijos. 1943 m. uždarius universitetą, K. Barėnas pradėjo dirbti „Ateities“ dienraštyje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų, gyvendamas Vokietijos DP stovyklose

bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje, dalyvavo lietuvių bendruomenės gyvenime.

Su broliais Jonu, Stanislovu ir Povilu. Apie 1930 m.

Kazimieras Barėnas – gimnazistas. Apie 1928 m.

Ecclese, Didžioji Britanija. Apie 1950 m.

Eccleso tekstilės fabriko darbininkai lietuviai su bendradarbiais. Apie 1955 m.

Marija Barėnienė

Nidos spaustuvėje Londone. Apie 1960 m.

Nuo 1947 m. iki mirties K. Barėnas gyveno Didžiojoje Britanijoje. Įsikūrus Lietuvių rašytojų draugijos skyriui šioje šalyje tapo aktyviu jos nariu. Apie 1949 m. Mančesteryje rašytojas buvo įkūręs trumpai veikusią leidyklą „Pradalgė“, kuri išleido tris lietuviškas knygas. Būsimojo rašytojo įvairiapusė veikla leidybos ir spaudos baruose bei įsikūrimo svetimoje šalyje rūpesčiai (kaip ir daugeliui lietuvių kultūrininkų K. Barėnui teko dirbti fabrikuose) greičiausiai nulėmė vėlyvą literatūrinį debiutą. Savo autobiografijoje rašytojas itin įtaigiai rašo, kaip, dirbdamas tekstilės fabrike, ant siūlų etikečių kitos pusės užsirašydavo atskirus sakinius, kurie tapo novelių dalimi. „Fabrike esu parašęs dvi pirmąsias knygas, taip pat „Tūboto gaidžio metus“, kai kurios kitus apsakymus. Vadinasi, fabrike galima rašyti. Matote, rankos būna užimtos, bet ir jos ne visą laiką, o galva neturi darbo. Rašydamas ją ir panaudoji. O jeigu rašai, tai ir pagalvoji, kaip ten kas turėtų būti. Rašydamas stengiausi ir sakinių sudaryti skambų ir aiškų, tai ir taisyimų neberekėdavo.“[\[ii\]](#)

Pirmoji K. Barėno novelių knyga „Giedra visad grįžta“ pasirodė 1953 m., po jos išėjo dar trys knygos, kurių branduolį sudaro dvi temos: nepriklausomybės laikų kaimo ir lietuvių gyvenimo išėivijoje realijos. K. Barėnas yra nuoseklus

pasakotojas, jo novelėse nėra ypatingų įvykių, kūrinio pagrindu dažnai tampa keistas ar netikėtas personažo poelgis, nedidelis nutikimas, apie kurį sukasi visa pasakojimas su detaliais aprašymais, ryškiomis veikėjų charakteristikomis, gausiais dialogais, psichologine niuansacija, įtaigiais aplinkos vaizdais. Rašytojo akiratyje – paprastas, pilkas kasdienybės žmogus su savo silpnybėmis ir dorybėmis, ieškantis geriausio sprendimo, randantis kompromisą su savimi ir aplinka. Autorius neromantizuoja savųjų personažų, jis pasirenka ir išryškina vieną kurį jų gyvenimo momentą, dažniausiai daug nulemiantį. K. Barėno romanų trilogija „Tūboto gaidžio metai“ (1969), „Beragio ožio metai“ (1982), „Meškos maurojimo metai“ (1990) apima maždaug septyniasdešimties metų giminės gyvenimą, autorius nuosekliai kuria savuosius charakterius esminių tautos istorinių lūžių kontekste. Apibendrinamas ir simbolindamas jis sukūrė savitą lietuviškąją epopėją. Romanus vienija tas pats veikėjas, o veiksmas, prasidėjęs Pirmojo pasaulinio karo metais, tęsiasi iki dabarties aktualijų išėivijoje. Per šeimos, giminės istoriją yra atskleidžiami istoriniai įvykiai, žmogus ir istorija K. Barėno romanuose yra neatskiriami.

Išskirtinis K. Barėno kūrybos kontekste yra novelių romanas „Dvidešimt viena Veronika“ (1971), kuris atskleidžia lietuviškos moters tipą įvairių istorinių laikotarpių ir išbandymų situacijose. Knygos centre moters pasaulis, Veronika vaizduojama pačiose įvairiausiose situacijose, autorius savo veikėjos Veronikos pasaulį atskleidžia per skaudžius išgyvenimus, per sudėtingą santykį su kitataučiais. Vėlyvojoje novelistikoje K. Barėnas puikiai aprašo išėivijos gyvenimo kasdienybę: netikėtas rakursas, taikli detalė, nutylėjimas pilkam kasdienybės pasauliui suteikia įtaigos, spalvingumo, dažname tekste autorius nevengia ironijos bei komizmo, ypač vaizduodamas išėiviškojo gyvenimo peripetijas. Savo paskutinėje novelių ir apysakų knygoje „Pati apatinė pakopa“ (1992) rašytojas nepaprastai įtaigiai kuria buvusio burmistro, atsidūrusio išėivijoje, gyvenimo istoriją. Lakoniška, švelniu komizmu paženklinta išėivijos poetės pavardės keitimo istorija.

Nuo 1957 m. iki 1973 m. K. Barėnas vadovavo „Nidos“ knygų leidimo klubui – leidyklai, kuri buvo įkurta ir veikė Londone. Ši leidykla išleido daugiau nei kelis šimtus literatūros klasikos, atsiminimų, išėivijos rašytojų knygų. 1958–1963 m. buvo leidžiami iš periodikos parinktų lituanistinių straipsnių sąsiuviniai „Rinktinė“ (išėjo 14 sąsiuvinų). Nuo 1964 m. „Nidos“ knygų klubas pradeda leisti literatūros metraščius „Pradalgė“ iki 1980 m. Išėjo 10 numerių. Žurnalo sumanytojas ir redaktorius buvo K. Barėnas. Leisti metraščių jis pradėjo norėdamas užpildyti

spragą, kuri atsirado Amerikoje nustojus eiti „Literatūros lankams“ ir kitai literatūrinei spaudai. Savo kūrybą metraštyje skelbė daugiausia vyresniosios kartos rašytojai. „Įdomu, kad gal reta knyga tesulaukdavo tokio didelio recenzentų dėmesio kaip „Pradalgė“. Iš tikro gal tik ji ir tebūdavo taip plačiai aptarinėjama. Rašyta apie jas ir teigiamai, ir kritiškai. (...) Kažkada buvau paskaičiavęs, kiek bendradarbių „Pradalgė“ turėjo. Rodos, apie 102.“^[iii] Šalia leidybinio darbo ir literatūrinės kūrybos K. Barėnas kelis dešimtmečius redagavo Didžiosios Britanijos lietuvių laikraštį „Europos lietuvis“.

Marija Barėnienė, Kazimieras Barėnas ir Eduardas Cinzas. Londonas, 1975 m.

Su žmona Marija Londono Lietuvių sodyboje. 1983 m.

Lietuvių sodyboje su Viktoru Motūza

Londono Lietuvių namuose su Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininku Vytautu Landsbergiu. 1992 m.

Kazieras Barėnas apie 2002 m.

Reikšmingas K. Barėno įnašas – Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenei skirtas dviejų tomų enciklopedinis leidinys „Britanijos lietuviai“ (I dalis yra išleista 1978 m., II dalis – 1997m.). Lietuvoje paprastai tokius leidinius ruošia ir jiems tekstus rašo gausus būrys tyrinėtojų ir redaktorių, o štai vienas žmogus, talkinant tik žmonai Marijai, surenka medžiagą ir vienas parašo lietuvių Britanijoje istoriją, pateikia išsamiausią informaciją apie visuomenines organizacijas, kultūrinius sambūrius, renginius, asmenis. Pasirodžius antrajam „Britanijos lietuvių“ tomui, rašytoją kamantinėjau, kaip jis vienas sugebėjo parengti tokios apimties informatyvų leidinį, ar tai nekliudė jo kūrybai. Į mano klausimus rašytojas atsakė kukliai ir trumpai: „Kol atsidėjęs dirbi vieną darbą, kiti turi palaukti. Taigi jeigu iš tikro ko pritrūko darbams, kurių nesu padaręs, tai tik laiko. Bet per daug neskundžiu savęs ir dėl tų darbų, kurių nepadariau.“^[iv] Šis leidinys faktologiškai

ir nuosekliai pateikia Britanijos lietuvių istoriją, juo iki šiol naudojasi visi tie, kurie ieško informacijos, rašo darbus apie atskiras organizacijas ar asmenis.

Lietuvos Respublikos ambasados Didžiojoje Britanijoje kultūros atašė Indrė Daunytė, ambasadorius Vygaudas Ušackas ir Marija Barėnienė prie išsiųsti į Lietuvą paruošto archyvo. Londonas, 2007 m.

Nedideliame tekste labai sunku aptarti K. Barėno veiklas, pristatyti jo gausų susirašinėjimą, recenzijas, skelbtas iševijos spaudoje, jo ir jo gyvenimo bendrakeleivės, žmonos Marijos pastangas telkti ir burti Britanijos lietuvius, garsinti jų darbus. K. Barėno archyvas yra saugomas Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje.

[i] Kazimiero Barėno laiškas šio straipsnio autorei, 1996 02 24.

[ii] Barėnas Kazimieras. Autobiografija. // Egzodo rašytojai. Autobiografijos. Vilnius: Rašytojų sąjungos leidykla, 1994, p. 140

[iii] Peleckis - Kaktavičius L. Kazimieras Barėnas. Šiauliai: Varpas, 2005, p. 292

[iv] K. Barėno laiškas šio straipsnio autorei, 2000 03 10.

Nuotraukos iš Marijos Barėnienės sukauptų straipsnių iškarpu rinkinio, saugomo Panevėžio G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekos Retų spaudinių ir rankraščių skyriuje Kazimiero Barėno fonde.

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

